

PRODUKTIVITETEN AVGÖR SVERIGES VÄLSTÅND

POLICYPAPPER #1 2026-03-09

Förord

Inför valet i september 2026 publicerar Industriarbetsgivarna tre policydokument med förslag på åtgärder som politiken bör vidta för att stärka basindustrins konkurrenskraft.

Detta policydokument är den första i serien och behandlar produktivitetstillväxtens betydelse och de faktorer som påverkar produktiviteten i basindustrin. I den efterföljande rapporten fördjupar vi analysen av arbetsmarknaden och basindustrins behov av kompetensförsörjning. Den tredje rapporten blir en sammanfattning med policyrekommendationer och åtgärdsförslag för kommande mandatperiod.

Industriarbetsgivarna är en arbetsgivarorganisation för drygt 1 000 medlemsföretag med omkring 90 000 anställda inom basindustrin.

Basindustrin är ett samlingsbegrepp för industriföretag som är verksamma inom gruvnäring, cementtillverkning, stål- och metallindustri samt förädling av skogsråvaror. Dessa delar av ekonomin benämns basindustri eftersom produkterna i form av till exempel metaller och trävaror används som grund för mycket annat som tas fram i näringslivet.

Industriarbetsgivarna stöttar medlemsföretagen i deras roll som arbetsgivare och kopplat till detta driver vi frågor för att basindustrin ska kunna bedriva en så effektiv verksamhet som möjligt. Det handlar bland annat om tillgänglighet och flexibilitet kring arbetskraften, tillgång till rätt kompetens samt att verka för minskad regelbörda och ökad effektivitet på EU:s inre marknad.

För att hantera dessa utmaningar krävs politiska beslut och mot denna bakgrund presenterar Industriarbetsgivarna ett antal förslag för ökad produktivitet. Fokus är på de områden som är av särskild vikt utifrån ett arbetsgivarperspektiv.

Basindustrin är avgörande för sysselsättning i hela landet och för finansieringen av välfärden – varje jobb i basindustrin skapar ytterligare två jobb hos underleverantörer.

Utan en politik som stärker produktiviteten riskerar denna motor i svensk ekonomi att försvagas. Därför måste basindustrins villkor och produktivitetens utveckling bli en prioriterad valfråga.

Stockholm den 9 mars 2026

Per Hidesten
vd Industriarbetsgivarna

1. Inledning – produktivitet grunden till välstånd

Produktivitet är tillsammans med antalet arbetade timmar grunden till ekonomiskt välstånd. Sverige har traditionellt varit bra på att anamma ny teknik och nya arbetsmetoder. Detta har lett till en god produktivitetstillväxt som inte minst stärkt basindustrins konkurrenskraft.

Med produktivitet avses i detta sammanhang arbetsproduktivitet, alltså vilket värde som skapas per nedlagd arbetstimme. Produktivitetstillväxt är helt centralt för hur Sveriges BNP och därmed välstånd utvecklas. För att citera ekonomiprofessorn och nobelpristagaren Paul Krugman:

”Produktivitet är inte allt, men på lång sikt är det nästan allt. Ett lands förmåga att förbättra levnadsstandarden över tid bestäms så gott som enbart av dess förmåga att öka produktionen per sysselsatt.”

Högre produktivitet innebär att förädlingsvärdet per nedlagd arbetstimme ökar. Investeringar i teknikutveckling, rätt kompetens och mer effektiva arbetsmetoder kan möjliggöra detta, men det förutsätter en kultur där nytänkande premieras och att nya sätt att arbeta inte omöjliggörs av missriktade regler och byråkrati.

Tyvärr möter basindustrin i Sverige i dag växande hinder som hämmar produktivitetstillväxten. Det råder brist på rätt kompetens, vilket förvärras av höga skatter på arbete och ett regelverk för arbetskraftsinvandring som försvårar rekrytering av internationell kompetens. Därtill innebär nya EU-regler och ökade rapporteringskrav mer administration, vilket minskar företagets produktivitet, då tid och resurser i större utsträckning måste läggas på administration och efterlevnad. Detta innebär ökade kostnader och därmed en försämrad konkurrenskraft. Samtidigt hotas industrins effektivitet av förslag om förkortad arbetstid och slopat karensavdrag. Redan i dagsläget hålls produktiviteten tillbaka av redan gjorda sänkningar av arbetstiden.

Politiken måste göra ett omtag och verka för att reducera dessa hinder och göra det möjligt för företagen att utvecklas och öka sin produktivitet. Efter valet i september 2026 är det viktigt att politiska beslut också konkret leder till tydliga och fungerande ramvillkor för industrin i praktiken.

Ytterligare en viktig aspekt är att både miljön och klimatet ställer krav på en effektivare resursanvändning. För att lyckas med den gröna omställningen är ökad produktivitet en förutsättning.

2. Reformeffekterna har klingat av

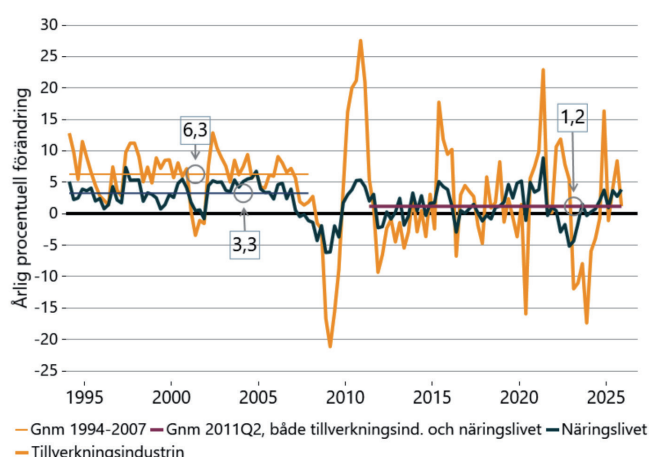
Från mitten av 1990-talet och fram till finanskrisen var produktivitetstillväxten i Sverige relativt hög.

I tillverkningsindustrin uppgick tillväxten i produktiviteten i genomsnitt till drygt 6 procent under perioden 1994 till 2007 (se diagram 1). I näringslivet uppgick tillväxten till 3,3 procent under motsvarande period.

Den starka utvecklingen var delvis ett resultat av strukturreformer som tog sin utgångspunkt i förslag från Produktivitsdelegationen (SOU 1991:82) och den efterföljande Ekonomikommisionen (SOU 1993:16), även kallad Lindbeck-kommisionen. Reformerna öppnade upp den svenska ekonomin gentemot omvärlden, stärkte drivkrafterna för att arbeta och uppmuntrade investeringar.

De gjorde att de ekonomiska förutsättningarna i Sverige blev mer lika de i övriga OECD-länder, vilket stärkte produktiviteten och konkurrenskraften. Åtgärderna sammanföll med en snabb globalisering och IT-utveckling som också bidrog till att skruva upp produktiviteten.

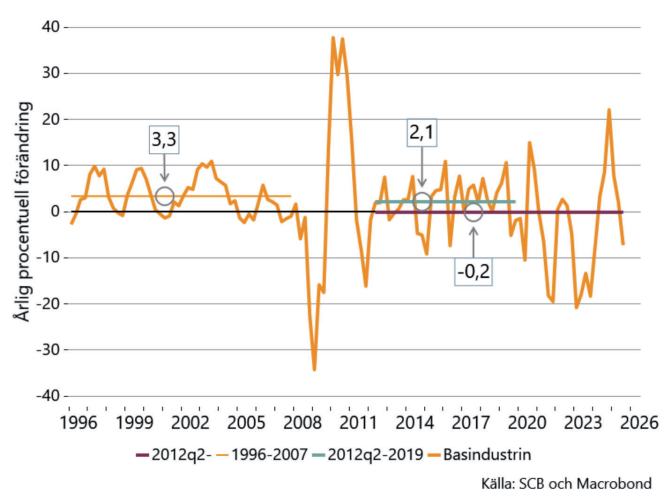
Diagram 1.
Markant nedgång i produktivitetstillväxten

Efter finanskrisen har tillväxten i produktiviteten dämpats markant. Den genomsnittliga tillväxttakten från mitten av 2011 till slutet av 2020 liksom fram till 2025 är endast cirka 1 procent både i tillverkningsindustrin och i hela näringslivet. Nedväxlingen är delvis en avspeglning av att effekterna av 1990-talets strukturreformer med tiden klingat av. Detsamma gäller effekterna av teknikkiven som följde av IT-utvecklingen. Över tid har företagen dessutom mött nya hinder som påverkat och påverkar deras produktivitet negativt, inte minst en växande regelbörda drivet av EU och av oss själva.

Även i basindustrin har tillväxten i produktiviteten dämpats (se diagram 2). Från mitten av 1990-talet fram till finanskrisen växte produktiviteten med i genomsnitt runt 3 procent per år. Efter finanskrisen har tillväxten i genomsnitt uppgått till cirka 2 procent per år fram till 2020. För perioden 2011 fram till slutet av 2025 har produktiviteten i genomsnitt inte ökat alls. Den svaga utvecklingen under senare år kan kopplas till en allmänt svag ekonomisk utveckling i spåren av kriget i Ukraina, stigande inflation och ränta samt den uppblåsta handelskonflikten under 2025. Under dessa år har produktionen i basindustrin minskat. Arbetstiden har också fallit tillbaka men inte lika mycket som produktionen, vilket har medfört sänkt produktivitet.

Diagram 2.
Även i basindustrin har produktivitetstillväxten bromsat in

2.1 USA OCH KINA DRAR IFRÅN EU

Under en längre tid har alltså produktiviteten i Sverige endast växt svagt. En liknande utveckling har även noterats i andra länder och områden som exempelvis i EU. Den vikande produktivitetstrenden globalt är en följd av en normalisering efter en mycket stark utveckling under tidigare decennier utlöst av globalisering, teknologiska språng, avreglerade kapitalmarknader.

Även i exempelvis USA har tillväxten i produktiviteten varierat över tid. Efter finanskrisen dämpades utvecklingen även där, men var ändå högre än i Sverige och EU. Till skillnad från i EU har dessutom produktivitet utvecklingen i USA under de senaste åren åter tagit fart. Faktorer som lyfts som förklaring till den senaste tidens starkare tillväxt är en ny snabb utveckling av teknologi som AI och en hög företagsdynamik. Till skillnad från teknikutvecklingen i IKT-sektorn innan finanskrisen är Sverige inte med i denna investerings- och utvecklingsfas. I USA har det dessutom varit en större anpassning av antalet arbetade timmar till de senaste årens konjunktursvängningar, vilket hållit uppe produktiviteten.

Även i Kina har det skett en nedväxling, men från höga nivåer. Under fyra decennier växte ekonomin i Kina med runt 10 procent per år mycket tack vare stora produktivitetslyft. Efter 2010 mattades dock tillväxttakten tydligt av, men den är fortfarande hög sett ur ett svenskt och europeiskt perspektiv. Även Kina växer inom AI men också inom mer traditionell industriell verksamhet samt inom ny och grön teknologi. Utvecklingen i Kina drivs bland annat av stora investeringar i forskning och utveckling, men också av statsstöd liksom korta ledtider där näringslivet kan ställas om och anpassas relativt snabbt. Det senaste skapar förutsättningar för ökad produktivitet och förbättrad konkurrenskraft. Tiden är förbi då Kina främst konkurrerade med billig arbetskraft. Även snabbt växande ekonomier som Indien blir allt viktigare, ett land som också anammar ny teknik.

3. En bred samsyn om behovet av ökad produktivitet

Sammantaget befinner sig Sverige och EU i ett läge med en svag utveckling av produktiviteten och en ökad global konkurrens från bland annat asiatiska länder som ofta inte sker på lika villkor.

Att öka tillväxten måste vara högsta prioritet för att kunna bibehålla och förhoppningsvis öka vårt välstånd. Inte minst i ljuset av de växande utmaningarna kring klimat, miljö och en åldrande befolkning. Därtill har den geopolitiska osäkerheten ökat och handelspolitiken gått mot mer protektionism.

Sverige kan såklart inte ensamt hantera alla dessa utmaningar. Men med en tydlig politisk vilja om att öka svensk konkurrenskraft på ett hållbart sätt, genom ambitiösa mål och styrmedel, kan Sverige vända produktivitetens utvecklingen och skapa ökat välstånd. Centralt är att de ekonomiska ramvillkoren förbättras på en rad punkter. Politikens roll är att i möjligaste mån undanröja hinder för effektiv resursanvändning och tillväxt. På det sättet ges förutsättningar för en effektivt fungerande marknadsekonomi, hög produktivitetstillväxt och ökat välstånd.

Industriarbetsgivarna har konkreta förslag på hur politiken kan undanröja hinder och utveckla politiken för mer produktiva företag och därmed hela samhället. Men innan vi kommer till dessa förslag är det intressant att titta på ett antal åtgärdsförslag som har presenterats under senare tid. Med anledning av den svaga tillväxten i stort samt produktiviteten har ett antal utredningar genomförts för att analysera vad som förklarar den svaga utvecklingen och i vissa fall även föreslå reformer för att öka tillväxten i produktiviteten. Nedan redogörs kort för några av dessa rapporter.

3.1 PRODUKTIVITETSKOMMISSIONENS FÖRSLAG FÖR ATT STÄRKA PRODUKTIVITETS- TILLVÄXTEN I SVERIGE

Den nuvarande regeringen tillsatte tidigt en Produktivitetskommission, med uppdrag att lägga grunden för ökad tillväxt och stärkt välstånd i hela landet. Våren 2024 presenterade Produktivitetskommissionen sitt delbetänkande: Goda möjligheter till ökat välstånd (SOU 2024:29) och hösten 2025 presenterade den sitt slutbetänkande: Fler möjligheter till ökat välstånd (SOU 2025:96). Kommissionen föreslår totalt omkring 250 åtgärder för att höja produktiviteten och därmed – indirekt – stärka Sveriges konkurrenskraft.

Industriarbetsgivarna anser att många av de förslag som lyfts är motiverade och bör så snart som möjligt implementeras. Samtidigt finns det förslag som vi avstyrker, vilket framgår av vårt remissvar.

De åtgärder som föreslås omfattar bland annat områdena nedan, där frågor kring tillgänglighet till arbetskraft, kompetens samt effektivitet och flexibilitet i verksamheter ligger närmast Industriarbetsgivarnas kärnfrågor:

- **Arbetsmarknad och kompetensförsörjning.** För att stärka arbetet mot kompetensbrist och arbetslöshet föreslår kommissionen bland annat att arbetsmarknadsutbildningarna borde öka i omfattning. Den statliga inkomstskatten föreslås sänkas för att förbättra incitamenten för utbildning, arbete och innovation samt göra Sverige mer attraktivt för högkvalificerad arbetskraft. Kommissionen avråder från att genomföra en lagstadgad arbetstidsförkortning, de från då detta riskerar att leda till ytterligare brist på kompetens vilket skulle hålla tillbaka tillväxten i produktiviteten än mer.
- **Regelbörda och förenkling.** Beträffande regelbörda och förenkling konstaterar Produktivitetskommissionen att de regelverk som omgärdar näringslivet verksamhet är omfattande och orsakar onödiga kostnader. De är oproportionerligt komplexa eller dåligt anpassade till verkligheten. De utgör hinder för innovation och användning av ny teknik, vilket hämmar produktivitetens utvecklingen. Den föreslår en rad skärpningar för att säkerställa proportionerliga och anpassade regelverk.
- **Konkurrens, öppenhet och handel.** Produktivitetskommissionen föreslår bland annat åtgärder för att hantera konkurrensproblem på specifika marknader. Möjligheterna att åtgärda eller förhindra konkurrensskadliga företagskoncentrationer bör stärkas och ett nytt bredare konkurrensverktyg införs.
- **Forskning, innovation och digitalisering.** Kommissionen bedömer att företagsfrämjande åtgärder bör förbättras och FoU-avdraget förenklas. För att möta den strukturomvandling som digitalisering och AI innebär anser de att fokus bör vara på att tillgängliggöra data, stärka kompetensen och minska osäkerheten kring användningen av ny teknik.

Produktivitetskommissionen har även lämnat förslag som bedöms ha betydelse för produktivitetstillväxten inom områden som bostadsmarknad, energiförsörjning, klimat- och industripolitik, kapitalförsörjning och investeringar samt offentlig sektor.

Kommissionens arbete och förslag omfattar Sveriges ekonomi som helhet. Vår bedömning är dock att mycket av det arbete och de förslag som kommissionen tagit fram är av avgörande betydelse för produktiviteten i industrin och därmed dess konkurrenskraft. Det är därför viktigt att arbetet inte stannar med publiceringen av rapporten utan fortlöper. Förslagen måste lyftas och diskuteras under valrörelsen och sedan implementeras.

3.2 MARIO DRAGHIS RAPPORT OM PRODUKTIVITET OCH KONKURRENSKRAFT I EUROPA

En annan mycket omtalad rapport med fokus på EU:s konkurrenskraft är framtagen under ledning av Mario Draghi. I rapporten varnas för konsekvenserna av att Europa halkar efter globalt på grund av låg produktivitetstillväxt. Rapporten lyfter att detta kan kopplas till överregleringar och otillräckliga investeringar i strategiska sektorer som AI och grön teknik. Eftersläpningen utgör ett hot mot Europas framtida välstånd och säkerhet.

Rapporten innehåller totalt 383 rekommendationer om vad EU:s medlemsländer bör göra för att öka produktiviteten och stärka EU:s konkurrenskraft. Fokus är att accelerera innovation, trygga energiförsörjningen, adressera säkerhetsproblem och minska regelbördan för företagen. Rapporten presenterades i september 2024 och vid utvärderingen ett år senare hade endast en tredjedel av åtgärderna sjuösatts. Mycket arbete återstår därmed.

3.3 ÖVRIGA AKTÖRER OM PRODUKTIVITETS-UTMANINGAR I ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

En annan rapport är The paradoxes of Sweden's success and struggles – and path forward (augusti 2025), framtagen av det globala managementkonsultföretaget McKinsey. Rapporten har ett bredare anslag och diskuterar inte bara utvecklingen av produktiviteten utan även BNP-tillväxten i stort. Rapporten pekar ut två huvudförklaringar att Sveriges ekonomiska utveckling under det senaste decenniet har tappat fart. Den ena är att investeringar i Sverige tenderar att vara koncentrerade till branscher med lägre tillväxttakt, medan konkurrentländerna har lyckats styra resurser mot snabbväxande sektorer. Den andra förklaringen är den skärpta internationella konkurrenskraften. Särskilt lyfts Kina som inte längre bara konkurrerar med låga kostnader utan också med hög produktkvalitet och kortare ledtider.

”Kinesiska bolag arbetar med en helt annan ambitionsnivå. De är plattare organiserade, har kortare avstånd mellan beslutsfattare och utförare och samarbetar närmare med både konkurrenter och leverantörer. Det gör dem betydligt snabbare i praktiken”.

Citatet är från Sebastian Sjöberg, vd för McKinsey Sverige, i Dagens Industri.

Enligt McKinsey-rapporten är produktivetsförbättringar den enskilt största möjligheten att öka det ekonomiska välståndet i Sverige. Exempel på åtgärder som föreslås är stärkt tillgång till kompetent arbetskraft. Här nämns ökad samordning inom hela utbildningssystemet och en ökad studieyrkesvägledning som viktiga insatser. Högre utbildning behöver ges starkare incitament för att skapa utbildningar som leder till jobb. Även insatser för omskolning och kompetensutveckling inom området som automation, AI och hållbarhet behöver särskilt stärkas, enligt rapporten. Den lyfter också vikten av att prioritera insatser för att attrahera internationell expertis och talang med förenklade regelverk och expertskatten som viktiga komponenter. Rapporten tar också upp vikten av att rusta upp och förstärka infrastrukturen, den pekar också på att tillståndsgivningen måste bli effektivare samt bättre drivkrafter för framgångsrika företag och entreprenörer att stanna kvar i Sverige.

4. Basindustrin kräver hög produktivitet för att fortsätta vara en motor

Hög produktivitet är helt avgörande för att industriföretag som bedriver sin verksamhet i Sverige ska kunna hävda sig i den globala konkurrensen.

Om vår produktivitet utvecklas svagare än i våra konkurrentländer kommer företagens konkurrenskraft stegvis att försämrast, och de kan på sikt inte överleva.

I flera sekler har basindustrin varit en motor i Sveriges ekonomi och bidragit till det svenska välbefindets byggande. Basindustrin är betydelsefull på flera sätt, till exempel:

- Den skapar jobb och sysselsättning i hela landet.
- Den skapar exportintäkter som möjliggör import och konsumtion.
- Den skapar förutsättningar för andra framgångsrika näringsverksamheter i Sverige genom att leverera råvaror och grundmaterial till bland annat bygg-, maskin-, metall-, fordons- och försvarsindustrin.
- Den skapar motståndskraft genom att minska beroendet av råvaror från andra marknader vilket är en stor fördel i tider av krig, säkerhetspolitiska spänningar och handelspolitiska konflikter.

4.1 ETT JOBB I BASINDUSTRIN GER MINST TVÅ JOBB I ANDRA VERKSAMHETER

Totalt sysselsätter basindustrin omkring 200 000 personer i Sverige varav knappt en tredjedel är direkt sysselsatta i basindustrin och de resterande två tredjedelarna är indirekt sysselsatta i företag som levererar insatsvaror och insattjänster.

Jämfört med andra sektorer har basindustrin en hög "sysselsättningsmultiplikator", det vill säga den ger en stor spridningseffekt av jobb som skapas i andra delar av ekonomin. Exempelvis sysselsätts bortåt 50 000 anställda inom tjänstesektorn av basindustrin, vilket delvis är en avspeglning av att tjänster som industriföretag tidigare producerade internt numera köps in från underleverantörer.

Sett över tid innebär högre produktivitet att färre personer behövs för att producera lika mycket som tidigare. Men högre produktivitet betyder också att konkurrenskraften ökar vilket gör att industrijobben kan bli kvar i Sverige och även öka i antal.

Enligt Tillväxtanalys (2024) står basindustrin för drygt en fjärdedel av industrisektorns totala sysselsättning, men de insatsvaror som basindustrin producerar utgör grunden för annan tillverkningsindustri. Många framgångsrika företag i Sverige har byggt sin verksamhet på närheten till en konkurrenskraftig, kvalitetsorienterad och miljömedveten svensk basindustri. Den svenska basindustrin ligger i framkant när det gäller grön omställning och att tillverka produkter med så låga klimat- och miljöavtryck som möjligt, något som är viktigt för de företag som köper och använder produkterna.

De jobb som basindustrin skapar finns i hela landet, inte minst i norra Sverige, vilket bidrar till en mer hållbar ekonomisk utveckling. Basindustrins företag skapar med sina anställda ett stabilt underlag för tjänster och infrastruktur även på mindre orter, något som gör det lättare för människor att bo kvar eller flytta dit. Kring företagen finns samhällen där många arbetar i skolor, restauranger, livsmedelsbutiker och andra verksamheter.

4.2 GER EXPORTINTÄKTER OCH SKAPAR MOTSTÅNDSKRAFT

Hela 90 procent av det som basindustrin producerar går på export. Under 2024 exporterade basindustrin varor till ett genomsnittligt bruttovärde på drygt 385 miljarder kronor. Basindustrins export utgör ungefär en femtedel av Sveriges totala varuexport. Mer än hälften av basindustrins export går till Europa, där Tyskland är det största mottagarlandet. Totalt sett går endast en mindre andel till USA, men de amerikanska tullhöjningarna har ändå stor betydelse för enskilda företag och för marknaden som helhet, bland annat genom att leveranskedjorna rubbas.

Exporten genererar intäkter som används för att betala för varor och tjänster som importeras. För ett litet land som Sverige, med en begränsad hemmamarknad, är exporten helt avgörande för att skapa ekonomiskt välstånd. Därför är den svenska basindustrins produktivitetstillväxt och internationella konkurrenskraft frågor av stor nationell betydelse.

Därtill skapar basindustrin motståndskraft genom att minska beroendet av omvärlden för att kunna upprätthålla svensk industriproduktion. Såväl EU:s som Sveriges försörjningsförmåga i krig och kris bygger på tillgången till strategiska råvaror och fungerande produktionskedjor. Om produktionen av dessa råvaror avstannar försvagas både det civila samhällets motståndskraft och den militära förmågan. Basindustrin har därför en avgörande roll i totalförsvaret. För att säkra fortsatt drift krävs tydliga rättsliga verktyg och fungerande beredskapsmekanismer som ger företag förutsättningar att upprätthålla verksamheten även under höjd beredskap.

I dagens spända säkerhets- och handelspolitiska läge har det blivit tydligt att krig och konflikter i omvärlden kan få omfattande konsekvenser. Rysslands anfallskrig mot Ukraina har exempelvis påverkat skogsindustrin kraftigt genom störda leveranskedjor och att stora arealer skog i Ukraina har skadats på grund av bränder. Priserna har gått upp men försäljningen har minskat, vilket påverkar produktionen och lönsamheten. För de svenska sågverken är situationen särskilt ansträngd, med de lägsta leveransnivåerna sedan 1990-talet.

Detta är egentligen inte någon produktivetsfråga, men det visar på värdet av att ha en inhemsk svensk basindustri. För att en sådan industri ska överleva långsiktigt krävs en hög produktivitet och produktivitetstillväxt som stärker konkurrenskraften.

4.3 GLOBALA RISKER, HANDELSPOLITISKA SPÄNNINGAR OCH ÖKAD KONKURRENS

Eftersom huvuddelen av basindustrins produktion går på export finns en stor känslighet för säkerhets- och handelspolitiska spänningar, stigande inflation och höjda räntor. En annan utmaning för industrin är överproduktion i Kina som innebär att subventionerade kinesiska produkter dumpas på den europeiska marknaden, något som exempelvis både Sveriges stålindustri och skogsindustri drabbas hårt av. För svensk stålindustri har produktionen sjunkit med ungefär 15 procent under den senaste tioårsperioden, primärt på grund av att billigare kinesiskt stål tränger ut de svenska produkterna. För att överleva behöver svenska aktörer specialisera sig på mer avancerade produkter.

Sett över tid har Sveriges järnmalmproduktion ökat markant, från 22 miljoner ton järnmalm 2004 till 86 miljoner ton 2023, enligt Sveriges geologiska undersökning (SGU).

Under senare tid har efterfrågan på svensk järnmalm avtagit, samtidigt som det märks en ökad efterfrågan på basmetallerna koppar, zink och bly. Trots minskade produktionsvolymerna siktar svensk gruvindustri framåt och expanderar sin verksamhet. Svensk gruvindustri har med internationella mått mätt en hög produktivitet och ligger långt framme när det gäller teknikutveckling. Men även om arbetet utförs med allt större effektivitet ger det inte fullt avtryck i de förädlingsvärden som skapas per nedlagd arbetstimme. Orsaken är att ju djupare man gräver för att bryta metallerna desto mer komplicerat och kostsamt blir det. Metallinnehållet i malmen tenderar också att vara lägre på större djup. Därför jobbar branschen hela tiden på ett sluttande plan där produktiviteten ger intryck av att stå stilla eller sjunka.

Den låga efterfrågan under de senaste åren har gjort att många av basindustrins företag fått problem med överkapacitet. Utvecklingen har medfört att varslen ökat och kapital underutnyttjas. Detta är delvis kopplat till en svag konjunktur men även problem på ekonomins utbudssida i spåren av bland annat kriget i Ukraina. Vi vill belysa vad politiken kan göra strukturellt för att öka produktiviteten och stärka konkurrenskraften för Sveriges basindustri.

5. Industriarbetsgivarnas prioriteringar för produktivitet, konkurrenskraft och tillväxt

Många olika åtgärder har alltså föreslagits för att bidra till en högre produktivitetstillväxt och en starkare ekonomisk utveckling.

Vissa åtgärder syftar till att förbättra resursanvändningen i ekonomin, det vill säga säkerställa att tillgängliga resurser i form av kapital, arbetskraft, med mera används på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt. Andra åtgärder syftar till att mer långsiktigt och gradvis över tid stärka tillväxtförmågan.

Politikens roll är att undanröja hinder och motverka lösningar som inte leder till en optimal resursanvändning i samhället samt skapa förutsättningar för produktiva investeringar och ekonomisk tillväxt. Detta sker genom att leverera konkurrenskraftiga ramvillkor för marknadsaktörerna. Här handlar det bland annat om infrastruktur, system för grundläggande utbildnings- och kompetensförsörjning, väl fungerande system för offentlig service, lag och ordning.

Nedan listas de hinder som hämmar utvecklingen som är av särskild vikt för basindustrin utifrån ett arbetsgivarperspektiv. En politik inriktad på att undanröja dessa hinder skulle ge förutsättningar för en starkare tillväxt i produktiviteten i basindustrin vilket också bidrar till ett ökat välbefinnande. Fokus är på tillgänglighet till arbetskraft, kompetens samt effektivitet och flexibilitet i verksamheter och som är Industriarbetsgivarnas kärnfrågor.

5.1 PRODUKTIVITET OCH ARBETSKRAFT – ARBETSTID OCH KOMPETENS

Avgörande för produktiviteten i basindustrin är en välfungerande arbetsmarknad som kan förse industrin med rätt kompetens i rätt tid.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen, där parterna tar ansvar genom frivilliga avtal och där exportindustrin sätter märket, skapar stabilitet, konkurrenskraft och förutsägbarhet. För basindustrin är detta avgörande: verksamheten måste kunna bedrivas utan avbrott och med flexibilitet att anpassa organisation och arbetstid efter det enskilda företagets förutsättningar och det ekonomiska läget.

Politiska ingrepp som begränsar denna flexibilitet riskerar att öka kostnaderna, försvåra schemaläggning och hämma produktiviteten. Att genomföra en lagstadgad arbetstidsförkortning som har lyfts under senare tid är därmed att gå åt helt fel håll. I dagsläget är arbetstiden redan så pass begränsad att produktiviteten utmanas. För att optimera effektiviteten i produktionen skulle arbetstiden behöva utökas, snarare är det motsatta. Produktivitetskommissionen, vars uppdrag alltså syftar till att höja produktivitetstillväxten i Sverige, konstaterar också att de vid en genomgång av den evidens som finns inom området inte kunnat finna något starkt stöd för påståendet att kortad arbetstid skulle öka produktiviteten. I stället skulle en lagstadgad arbetstidsförkortning riskera att förstärka den kompetensbrist som råder och därmed leda till att ytterligare hålla tillbaka produktivitetens utvecklingen. Mot denna bakgrund avråder Produktivitetskommissionen från att genomföra en lagstadgad arbetstidsförkortning.

Arbetstidsförkortning har dessutom sedan länge hanterats av Industriarbetsgivarna och motparterna genom olika branschanspassade överenskomna lösningar. En statlig inblandning genom lagstiftning om förkortad arbetstid kommer att allvarligt rubba balansen i dessa kollektivavtalade system och äventyra dessa. En lagstiftning kommer alltså påverka Industriarbetsgivarnas framtida syn på, och ställningstaganden om, de befintliga regler som i dagsläget finns i kollektivavtalen.

Vid en tillfällig nedgång i efterfrågan är det avgörande att företagen kan behålla sin kompetens, så att de sedan snabbt kan öka produktionen när konjunkturen vänder. En snabb omställningsförmåga ökar produktiviteten. Systemet för korttidsarbete behöver förbättras och göras mer konkurrensneutralt i förhållande till jämförbara konkurrentländer för att klara av att hantera en tillfällig nedgång i efterfrågan så att företagen, när konjunkturen vänder, genom bibehållen kompetens kan möta en ökad efterfrågan. Om företagens utmaningar däremot är mer strukturella och långvariga är det viktigt med effektiva trygghetssystem och en utbildnings- och arbetsmarknadspolitik som underlättar omställning och matchning.

En hög produktivitet kräver en stabil långsiktig tillgång till kompetens. Den brist på kompetens som idag finns inom flera yrkesområden i industrin håller tillbaka tillväxten i produktiviteten. Sverige har en hög utbildningsnivå, samtidigt som matchning mot arbetsmarknaden misslyckas. För att öka kompetenstillgången behövs en stor förändring av utbildningssverige. Utbildningarna behöver dimensioneras och anpassas mer efter arbetsmarknadens krav. Det gäller på såväl gymnasial som universitetsnivå. Vi behöver slopa uppdelningen mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram. Industrin behöver praktiska teoretiker och teoretiska praktiker. Även fler vuxna behöver kunna ställa om och kompetensutveckla sig, särskilt efter införandet av omställningsstudiestödet. Inom högre utbildning behövs en ny finansieringsreform för ökad satsning på STEM-utbildningar som leder till jobb och premiera ett nära samarbete med näringslivet.

Finansieringen måste också möjliggöra utbildningar för mindre grupper med dyrare, men viktiga, sådana utbildningar. Lärarledd undervisningstid på ingenjörsutbildningarna behöver kraftigt öka för att möjliggöra en ökad genomströmning. Arbetskraftsinvandring möjliggör för företagen att fylla kompetensluckor. Staten behöver därför underlätta kvalificerad arbetskraftsinvandring genom att skrota lönegolvet och villkoren för expertskatten kan fortsätta att utvecklas.

Andra stenar att vända på för att underlätta industrins kompetensförsörjning är exempelvis att reducera återbetalning av studielån för utbildningar till kritiska bristyrken. Detta bör omfatta även sektorer utanför industrin.

Slutligen behöver arbetskraftens rörlighet förbättras genom att trösklar mellan jobb, regioner och branscher sänks. Kraven måste samtidigt tydliggöras och skärpas på de arbetssökande att aktivt söka arbete, vidareutbilda sig och ta tillgängliga jobb.

Arbets tid

- ✓ Värna arbetsmarknadsmodellen där parterna, inte politiker, förhandlar om villkor, löner och arbetstid med Industriavtalet som grund.
- ✓ Värna arbetstiden. För att öka produktiviteten behöver arbetstiden öka snarare än att minska.
- ✓ Värna karensavdraget. Erfarenheten visar att avdraget och en självrisk i systemet stärker drivkrafterna att arbeta.
- ✓ Stärk drivkraften att arbeta. Exempelvis genom att sänka den statliga inkomstkatten och genomföra de förslagna förändringarna av a-kassan.
- ✓ Förbättra systemet för korttidsarbete. Systemet måste vara förutsebart, pålitligt och konkurrensneutralt.

Rätt kompetens

- ✓ Modernisera dagens gymnasieskola efter arbetsmarknadens behov.
- ✓ Öka tillgången till industrirelevanta utbildningar för vuxna.
- ✓ Högre utbildning behöver anpassas efter arbetsmarknadens behov, och STEM-utbildningar behöver prioriteras.
- ✓ Locka fler personer till bristyrken med hjälp av ekonomiska drivkrafter, exempelvis genom att avskriva CSN.
- ✓ Satsa på att öka arbetskraftsinvandringen – inte försvåra för den.
- ✓ Öka den regionala rörligheten på arbetsmarknaden och säkerställ att det i mottagande regioner finns tillgång till bostäder, skolor, barnomsorg, infrastruktur och ett levande samhällsliv.

5.2 EFFEKTIVA REGELVERK

Produktiviteten påverkas också av det regelverk som omger företagen. En växande regelbörda och långdragna samt osäkra tillståndprocesser binder resurser som drar resurser från kärnverksamhet och leder till ökade kostnader. Detta förhåller och försvårar investeringar och teknikutveckling. Osäkerheten leder till oförutsägbarhet och försvårar rekrytering.

Regelverk behöver i högre grad främja innovation, digitalisering och ny teknik, samtidigt som höga krav på säkerhet och miljöhänsyn kan uppnås. Fokusera på regelförenklingar i EU. Sverige måste ännu tydligare än idag bli en kraft inom EU som driver på för regelförenklingar.

Effektiva regelverk

- ✓ Minska den svenska överimplementeringen av EU-regler.
- ✓ Undvik regelkrångel också nationellt och minska svenska rapporteringskrav. Stärk Regelrådets ställning och sätt tydliga mål för hur företagens regelbörda ska minska.
- ✓ Korta tillståndprocesserna.

5.4 EFFEKTIV ANVÄNDNING AV RESURSER VIA FRIHANDEL OCH EN VÄLFUNGERANDE INRE MARKNAD

En öppenhet mot omvärlden är central. Om global handel är fri och öppen styr komparativa fördelar var produktionen läggs geografiskt, det vill säga produktionen förläggs där det är som effektivast att producera. En viktig faktor i detta är vilka stordriftsfördelar som kan nyttjas. Med stordriftsfördelar avses att produktionen samlas till ett eller ett fåtal ställen så att produktionen blir billigare och effektivare. En ökad konkurrens på världsmarknaden driver stordriftsfördelar där företag blir mer konkurrenskraftiga i sin produktion genom att hitta nya kostnadseffektiva sätt att producera sina varor.

Frihandel i stort och en välfungerande inre marknad inom EU stärker därmed konkurrenskraften, driver specialisering, stimulerar innovation och bidrar därmed till en ökad produktivitet. I en tid av ökande protektionism är det samtidigt viktigt att värna handel på lika villkor. Om konkurrensneutralitet inte går att uppnå måste detta hanteras. Åtgärderna bör dock utformas så att effekterna på fri handel blir så begränsade som möjligt.

Frihandel och välfungerande inre marknad

- ✓ Verka för ökad frihandel globalt. Sverige måste fortsatt agera som en ledande förespråkare för öppenhet och frihandel och driva på att EU ingår nya frihandelsavtal med fler länder och regioner.
- ✓ Riv gränshinder och öka den fria rörligheten inom EU. Sverige måste fortsätta driva på utvecklingen av EU:s inre marknad.
- ✓ Motverka snedvriden konkurrens.

Välstånd skapas genom ökad produktivitet, inte genom att omfördela de resurser som redan finns. Valet i höst och politiken därefter måste handla om hur vi stärker vår långsiktiga tillväxt och därmed vårt välstånd. I detta arbete är industrins förutsättningar centrala. Vi förväntar oss en konstruktiv dialog med politiken för att omsätta förslagen i konkret handling.